

SOTA EL VOLCÀ | COLUMNA i

Trenta anys sense Joan Fuster

L'escriptor de Sueca té assegurat un lloc d'honor no sols a la literatura catalana contemporània sinó en el panteó dels grans assagistes europeus del segle XX

JOAN GARÍ

12 FEB 2022 - 08:54 CET

Joan Fuster, entre llibres i papers, a la seua casa de Sueca a l'any 1989.

JESÚS CÍSCAR

En 2022 commemorarem els trenta anys de la mort de [Joan Fuster](#) (Sueca, 1922-1992) i el centenari del seu naixement. Sembla una circumstància propícia per a reavaluar la seua figura i l'impacte que van tenir els seus llibres i la seua activitat pública entre l'etapa final del franquisme i els primers anys de la democràcia. Seria una desgràcia sense pal·liatius que un lector actual no sabera qui va ser i què va representar Fuster, més enllà d'etiquetes polítiques. Milers d'articles de premsa (alguns d'ells, en EL PAÍS) testifiquen la seua aplicació constant per a convertir l'assaig en una arma popular i multitudinària. L'eina més dúctil d'un escriptor que necessitava agitar idees i consciències per a poder dur a terme la seua comesa de desintoxicació doctrinària dels dogmes de la dictadura. Com a escriptor, precisament, Fuster té assegurat un lloc d'honor no sols a la literatura catalana contemporània sinó en el panteó dels grans assagistes europeus del segle XX. L'autor de *Les originalitats* mereixeria, sens dubte, ser acollit en un improbable annex d'aquella immoderada *Historia de los heterodoxos españoles* de don Marcelino Menéndez y Pelayo, si em passeu la maldat. Hi trobaria la complicitat de Ramon Llull, Anselm Turmeda o Miquel Servet.

No és que Joan Fuster, clar, siga el dimoni rediviu amb què van voler caricaturitzar-lo els seus enemics. Va concitar certes discordances dissonants sabent perfectament el que feia: a la València dels anys 50, quan va iniciar la seua presència social, els seus contemporanis dormien el son plàcid i vegetal induït per les plantes verinoses del *caudillo*. L'aparició de Fuster, en aquest context, va ser un colp en la taula massa estentori quan l'única cosa que abelleix és seguir amb la migdiada.

En 1962, la publicació de *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià* va projectar el seu autor cap a una fama controvertida, però al cap i a la fi fecunda. El primer d'aquests títols va suposar –com s'ha dit– l'acta de naixement de les Ciències Socials autòctones, però també l'origen d'un moviment reaccionari que va abominar de les tesis del llibre i ha contaminat la vida pública valenciana fins fa quatre dies. No és precisament el millor llibre de Fuster. Va ser una obra de circumstàncies on, malgrat els seus claroscurs, es diagnosticaven els dèficits del País Valencià coetani amb la precisió d'un metge ancià però encara fiable. És el text de Fuster, a més, que ha suscitat més atacs des d'un cert angle il·lustrat (Arcadi Espada, Sergio del Molino...) –els atacs barroers no hi compten. S'hi acusava Fuster d'“eticista”, per identificar el país amb la llengua. Certament l'autor comparteix la coneguda frase de Pessoa: “Minha pátria é a língua portuguesa”, que ell adapta al context català. Conscientment, no obstant això, mai es va definir com a “nacionalista” o “independentista” (això li ho va deixar als més

entusiastes dels seus seguidors). Quan li preguntaven assegurava ser “un liberal addicte al Manifest Comunista”. Que no és una mala definició.

Quant al segon d'aquells volums mítics de 1962, *El País Valencià*, va ser una guia de viatges encarregada per Destino (aquella editorial fundada després de la guerra per falangistes en procés de conversió al liberalisme democràtic). L'estil mordaç i sarcàstic del de Sueca va convertir el seu magnífic i complet recorregut per la geografia valenciana en un nou motiu de queixes veïnals. Alguns indígenes –capitostos del règim, en molts casos- no van suportar que Fuster recordara que, en la postguerra, en temps de fam, s'haguera de guisar algunes paelles amb rates d'aigua o de marjal... La paella (símbol preclar de la valencianitat més profunda) va ser l'excusa perfecta per a l'anatema. Això, és clar, i el *catalanisme*. A partir d'aquest moment, Joan Fuster va deixar de publicar en la premsa de la ciutat del Túria i va passar a ser acollit a la de Barcelona.

A títol personal explicaré que, cinquanta anys després d'aquesta data emblemàtica, vaig tenir l'oportunitat d'escriure una revisió de les mateixes rutes que va seguir Fuster per a la realització de *El País Valencià*. El resultat va ser el volum *Viatge pel meu país* (Editorial 3i4, 2012, amb fotografies de Joan Antoni Vicent). Va ser fascinant, en el nou periple, comprovar per exemple com Benidorm havia deixat de ser un pintoresc poble de pescadors amb ínfules per a convertir-se en el Manhattan mediterrani d'avui dia.

No hi ha dubte que el millor homenatge que es pot fer a un escriptor és continuar llegint-lo. “I la mort deu ser deixar d'escriure” és un dels aforismes fusterians més coneguts. La mort, en realitat, és que deixen de llegir-te i això sí que és una condemna eterna. Ara, amb les efemèrides, es posaran en marxa algunes reedicions, oportunes antologies i potser la represa de la seua Obra Completa, que Edicions 62 va posar en marxa per segona vegada fa alguns anys. Seria una estupenda ocasió per a tornar a encarar-se amb els textos d'aquest escriptor agut que va fer de la literatura d'idees (el vell “assaig” que va fundar Montaigne a la seua torre del Périgord) el seu particular passaport per a l'eternitat.

Lo que más afecta es lo que sucede más cerca. Para no perderte nada, suscríbete.

SUSCRÍBETE

Personalment preferisc, d'entre totes les seues pàgines, les que va dedicar al gènere apodíctic. Si en alguna cosa va ser un mestre, si en algun text es va transparentar sense cap dubte la seua particular intel·ligència, això va ser en les seues recopilacions d'aforismes. *Judicis finals* (1960) i *Consells, proverbis i insolències* (1968) bastarien per a elevar-lo a les altures de l'excel·lència assagística en qualsevol llengua, però són només un índex dels valors de la seua obra.

L'home que va assegurar, irònicament, que "Joan Fuster és la mesura de totes les coses" va tenir l'habilitat de reduir un món als estrets marges d'una sentència. Com La Rochefoucault, La Bruyère o el mateix Voltaire, Fuster va tenir un propòsit moralista atenuat àmpliament per la ironia. Per això va escriure que "Una persona que ens estima és un perill permanent" (on potser s'escolta un ressò de la seua condició d'homosexual sota el franquisme) o que "El cos es venja de la tirania de l'esperit amb el simple fet de morir-se".

La seua dedicació conspícua a l'assagisme va acabar per enterrar un episodi de la seua biografia que és, no obstant això, ben valuós. Entre 1948 i 1954, quan s'iniciava com a escriptor, Fuster va publicar sis llibres de poemes. Contenen composicions de molt bona llei, però a partir d'*Escrit per al silenci* (títol premonitori) l'escriptor decideix córrer un espès vel sobre aquesta etapa de la seua vida. Practicant del dubte metòdic, va deixar dit en *Diccionari per a ociosos* que "l'escepticisme és incompatible amb la poesia lírica, amb l'oratòria –sagrada o profana- i amb la metafísica". I afegia: "Si l'escèptic intenta fer versos, li eixiran pedestres i àcids; si intenta pronunciar discursos, quequejarà, per indecís o per escrupolós; si intenta elaborar disquisicions sobre l'ésser, acabarà burlant-se".

A trenta anys de la seua mort, seria injust que la imatge que perdurara de Fuster fóra la d'un ideòleg polèmic autor d'alguns llibres més o menys enginyosos. Joan Fuster és un gegant de les lletres catalanes els valors del qual com a assagista no tenen parangó a l'Espanya coetània. Va ser, com ell mateix va pregonar de Bertrand Russell, un desinfectant moral, i va amartellar una arma formidable contra tota mena de tòpics i elucubracions essencialistes. Només per això ja mereix el nostre record –i la nostra lectura.

Más información

El escritor Joan Fuster fallece víctima de un ataque al corazón

ADOLF BELTRAN | VALENCIA
